

List šéfredaktorovi

Ján Čarnogurský

So záujmom som si prečítal číslo venované Jurajovi Špitzerovi. Juraja Špitzeru som poznal a v osemdesiatych a deväťdesiatych rokoch sme sa stretávali pomerne často. Zhovárali sme sa o spoločenských problémoch a boli to pre mňa zaujímavé diskusie, hoci jeho to zjavne viac ťahalo do literatúry a umenia a mňa do politiky. V roku 1987 som sa dopočul, že Juraj Špitzer napísal „za Židov“ návrh pozitívnej reakcie na naše vtedajšie ospravedlnenie za deportácie Židov z r. 1942, ale vo vedení židovskej náboženskej obce sa nepresadil. Pred novembrom 1989 sme vecne a s obojstranným záujmom diskutovali o formách a príčinách odporu proti komunizmu.

Samozrejme, s najväčším záujmom som si v čísle prečítal jeho list z r. 1990 adresovaný mne. List som čítal prvýkrát. Začiatkom r. 1990 som bol vo federálnej vláde a ak mi aj list poslal, asi ho zomlela vtedajšia chaotická vládna byrokracia, takže môžem na list reagovať až po dvadsiatich rokoch. Pri neskorších našich stretnutiach Juraj Špitzer list nespomínal. Ako z obsahu vyplýva, napísanie listu vyvolali vystúpenia môjho otca Pavla Čarnogurského na vysokých školách v Bratislave, kam ho vtedy pozvali študentské organizácie na besedy o Slovenskom štáte a on Slovenský štát chválil. Nuž, za Slovenského štátu bol poslancom. O otcových besedách na vysokých školách som v decembri 1989 dostával kusé informácie do Prahy. Ale

niekedy pred Vianocami 1989 sa ku mne ozvala Židovská náboženská obec asi v tom zmysle, že otcove diskusie so študentmi zachádzajú príliš ďaleko. Dohodli sme sa na stretnutí v Bratislave na Kozej ulici. Išiel som na stretnutie s tým, že ak budú odo mňa žiadať verejné dištancovanie sa od otcových besied alebo „rodinný“ zákaz besied, tak to odmietnem. Tak trochu ako kuriozitu spomeniem, že v r. 1976 Štátna bezpečnosť otca zatkla a začalo sa proti nemu trestné stíhanie pre poburovanie. Išlo o jeho návštevy kňazov a dopisovanie si s emigráciou. Ja som bol ešte advokátom. Navštívil ma vtedy jeden eštechák a žiadal ma, aby som dohovoricovi, aby s tým prestal a otca prepustia na slobodu. Ja som to odmietol. U nás v rodine platí zásada, že každý si zodpovedá za seba a ostatní mu pomáhajú, až keď to potrebuje a môžu mu pomôcť. Pravdu povediac, teraz vo vzťahu k vlastným deťom to nepovažujem za optimálne riešenie. Ale naspäť k stretnutiu na Kozej ulici. Za Židovskú náboženskú obec sa ho zúčastnilo asi 5-6 osôb, medzi nimi aj Juraj Špitzer (ako si spomínam). Stretnutie trvalo azda dve hodiny a prebehlo korektne. Žiadna požiadavka na dištancovanie sa od otca ani „zákaz“ besied. Povedali mi, že otcovo rozprávanie študentom o Slovenskom štáte považujú za skreslené a ako sa to Židov dotýka. Ja som to chápal. Rozišli sme sa v dobrom duchu. Otca som o stretnutí informoval a to bolo všetko. S Jurajom

Špitzerom som už nikdy nerozprával o otcových vystúpeniach, koniec-koncov prichádzali nové problémy.

A teraz k vlastnému listu. Na všeobecnom pozadí protizidovskej politiky Slovenského štátu Juraj Špitzer spomína prípad učiteľky s pravdepodobne židovským menom, ktorú otec prepustil zo zamestnania v októbri 1938 a pýta sa, koľko takých (židovských) učiteliek otec prepustil. Pre informáciu, otec pôsobil do r. 1938 ako učiteľ na základnej škole a po vytvorení autonómneho ministerstva školstva sa stal riaditeľom odboru základného školstva na ministerstve. Hneď po nástupe do funkcie musel riešiť obrovský problém. Asi od polovice októbra 1938 Maďarsko začalo obsadzovať južné oblasti Slovenska, čo vyvrcholilo po Viedenskej arbitráži. Obsadenie mesta alebo dediny znamenalo, že Maďari naložili na voz slovenských učiteľov, notárov, policajtov a pod., vyviezli ich na novú hranicu a nechali tak. Z archívnych prameňov vyplýva, že takým spôsobom Maďari prepustili na obsadenom území 683 slovenských učiteľov, ktorí sa hlásili o miesto na území Slovenského štátu. Učitelia sa hlásili na novom ministerstve školstva a žiadali pomoc. Pomoc potrebovali okamžite. Otec sa rozhodol vytvoriť pre nich učiteľské miesta, aby mohli pokračovať v práci a vôbec mali na živobytie. Nové miesta vytvoril pre nich tak, že rozhodol o prepustení všetkých učiteliek, ktoré boli vydaté a ich manželvia boli zamestnaní. To je pravdepodobne aj prípad, ktorý uvádza Juraj Špitzer v liste. Rozhodnutie sa vzťahovalo aj na otcovu manželku a moju mamu Kristínu. Z rodinného

rozprávania viem, že prepustená bola aj sestra vtedajšieho predsedu autonómnej vlády a neskoršieho prezidenta Jozefa Tisa p. Tureková a manželka predsedu Slovenského snemu Anna Sokolová. Juraj Špitzer mi kladie v liste rečnícku otázku, koľko takých prepúšťacích dekrétov otec podpísal. Odpovedám, že veľa. Moja matka sa už nikdy v živote nedostala naspäť do svojho obľúbeného učiteľského povolania.

V inom texte o Jurajovi Špitzerovi, uverejnenom v čísle, sa píše, že Špitzer si nedokázal vážiť Immanuela Kanta pre akési poznámky proti Židom. V literatúre o Kantovi sa jeho poznámky proti Židom nespomínajú, čiže asi boli úplne okrajové, zato je známe jeho dielo K večnému mieru a jeho osvietenská filozofia. Juraj Špitzer mal právo na také dôsledné hodnotenie napr. Kanta, ale v takom prípade možno uplatniť rovnako dôsledné kritériá na Juraja Špitzeru. Ako píšem, moja matka sa nikdy viac nedostala naspäť do školy. V päťdesiatych rokoch, pretože by kádrove nevyhovovala režimu. Ale Juraj Špitzer bol vtedy známou osobnosťou, verejne podporil proces proti Viliamovi Žingorovi, ktorého krátko nato obesili, rovnako verejne podporil zatknutie tzv. slovenských buržoázných nacionalistov, z ktorých Vladimíra Clementisa obesili a ďalší sedeli dlhé roky vo väzení. Mal by som posmrtno napísať Jurajovi Špitzerovi otvorený list?

Dejiny sú dialektickým procesom a každý, kto sa pokúša z nich dialektiku odstrániť, nepochodí. Dialektika sa vráti a obráti sa proti nemu. Za lepšiu metódu považujem pokoru a pokus o porozumenie.